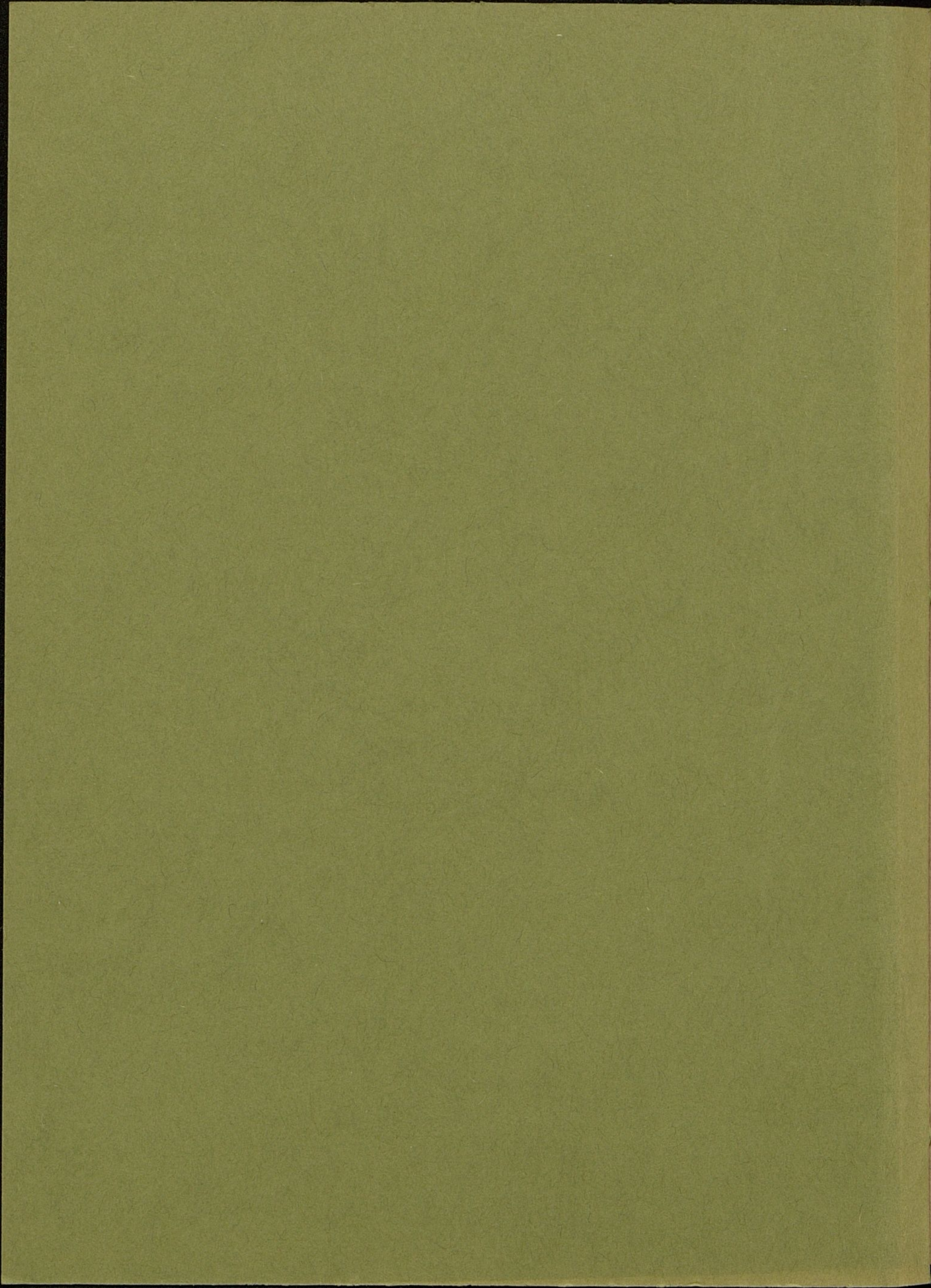

05

A

2286

IN NOMINE JESU
DISPUTATIO POLITICA
DE
LEGE,

Quam
Sub PRÆSIDIO
VIRI

Plur. Reverendi, Excellentissimi, ut & Clarissimi,

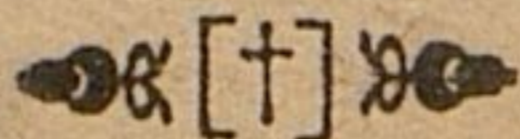
DN. MICHAELIS WENDE-
LERI, SS. Theol. Licent. & Philosophiæ Practicæ
Professoris Publici celeberrimi, Præceptoris ac Patroni o-
mni observantiæ cultu ætatem colendi,

publico examini submittet

ERICUS MAURITII,
Itzehoâ Holsatus
A. & R.

ad d. XXX. Martij horis matut.

In Auditorio majori.

WITTEBERGÆ,
TYPIS JOHANNIS HAKEN, M DC L.

22

IN NOMINE IESU
DISPUTATIO POLITICA

LEGE

2286 A 50

I. N. J.

Non malè Romanæ Eloquentiæ
Parens Cicero pro A. Cluentio. Ut
corpora, inquit, nostra sine mente ;
sic civitas sine legibus, suis partibus
& nervis, sanguine, & membris uti
non potest. Sunt etenim leges
propterea latae, ne Respublica
quid detrimenti capiat. Hinc
ea, quæ ad Imperij tûm dignita-
tem, tûm utilitatem spectant, iis comprehendere so-
lenne esse debet Rerumpublicarum administratoribus.
Eæ ergò ubi vel omninò desunt, vel minus servantur, non
id fit, quod esse queat è Reipublicæ emolumento. Sed
primò quidem Reipublicæ utilitas susq; deq; habetur, de-
mum quoq; damnum, quod avertere leges student, accerfi-
tur. Et hinc paulatim ipsa Respublica in ruinam spectat.
Præcipua ergò Politico & Civilis doctrinæ studioso esse de-
bet legum cura. His enim in gyrum rationis reducuntur,
quos effera animi rabies ad vitiorum turpitudinem avo-
cat: his assueti virtutibus animi ad capeffendum porrò hoc
studium incitantur. Quocirca & mihi nunc sententia se-
det, paucis, quantum per ingenii tenuitatem licebit, ma-
teriam hanc delibare.

I. Ne verò in principio statim impingamus, à Defi-
nitione auspicati, quid potissimum nobis hoc in loco legis
nomine veniat, evolvemus. Definimus legem, *statutum,*

A 2

cui

cui aliquis obedire tenetur. Derivationem ejus, an à ligando, legendo, vel eligendo deducatur, Grammaticis relinquimus.

2. Hujus variæ divisiones habentur. Aut enim sunt *divinæ* aut *humanae*. *Divinæ*, quarum à DEO autore, *humanae*, quarum ab hominibus origo est. Dividuntur præterea in eas, quæ omnibus hominibus communes, & quæ genti vel Reipublicæ alicui propriæ sunt, quas *Civiles* etiam vocant. Et hæ ipsæ quidem duplici iterum ratione dicuntur. Primò enim vocabuli hujus usus est, ut omnes leges, quibus civitas aliqua regitur, atq; adeo naturales etiam includat; & has latè dictas *civiles leges* appellamus. Dehinc aliquando pro ijs legibus usurpatur, quæ naturalia præcepta omninò admixta non habent, quas strictè dictas *civiles leges* vocamus. Hæ igitur diversæ legum species quemadmodum re ipsa, ita etiam origine discrepant.

3. Et de ijs quidem, quæ omnibus communes sunt, quas sua etiam sponte nullo docente omnes, quibus integer est rationis usus, cognoscunt, nemini dubium esse potest, quin cum ipsis hominibus ceperint. Ita enim comparatæ sunt, ut sine illis hominum vita & societas certo talo consistere haud quaquam possit. De civilibus verò legibus, ad quos autores earum referenda sit origo, toto cælo discrepantes veterum sententias numerare licet. Fuere enim, qui originem earum Cereri acceptam ferrent. Unde ita Ovidius lib. 15. *Metamorph.*

Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

In eandem quoq; sententiam *Diodorus Siculus lib. 6.* hæc habet: *Præter repertum ab ea frumentum leges dedit, quibus justè pieq; homines vivere assuescerent.* Ex quo & *legiferam* dixerunt. Ita quippe IV. *Æneidas* Virgilius:

mandant

Legifera Cereri.

Alijs tamen primus Rhadamanthus fuisse videtur, qui ad legum civilium normam actiones dirigere homines voluit. Vide Polydorum Vergilium de rerum Invent. lib. 2. cap. 1. p. 99. Alij in alias concessere sententias.

4. Quam parùm tamen hæc à veteribus literis prodita cum veritate consentiant, lubet ostendere verbis ejusdem, cujus supra mentionem fecimus *Polydori Vergilij, Viri doctissimi*. Ita verò ille *lib. 2. cap. 1. p. 101. Deus ipse auctore Josepho, leges, quas deinde hominibus constitutas volebat, primò Mosi tradidit, qui deinde primus legislatorum omnium, quos commemoravimus (quippe quibus teste Eusebio longe ætate superior fuit) eas Hebræis dedit. Testis idem Josephus contra Appionem. Dico igitur nostrum legislatorem, quemlibet, qui memorantur, legislatorum antiquitate præcedere. Lycurgus enim & Solon & Zaleucus Locrenus & omnes, qui apud Græcos mirabiles sunt, novelli atq; recentes, quantum ad ipsum comparati, esse noscuntur, quando nec ipsum nomen legis apud Græcos olim fuisse agnoscitur. Testis Homerus est, qui nusquam in opere suo hoc usus est nomine. Et paulo inferius addit. Nam cum sit tempus infinitum, si quis eum compareret aliorum legislatorum ætatibus, hunc ultra omnes inveniet. Eusebius quoq; in 10. de Prepar. Evang. Mosèn multò ante Cererem, quæ fertur prima ut diximus leges edidisse, fuisse testatur. Hactenus ille. Nec tamen ipse etiam rem acu tangere videtur, ubi Mosèn primum harum legum autorem facit, earumq; originem ad ejus tempora refert. Eam enim (inquit) mortalium omnium primus Mosès Hebræis constituit, quæ cæteris deinceps hominibus condendarum legum haud dubiè exemplar fuit. Ac talis juris atq; legum origo. Non enim ignoramus, exstitisse multis sæculis ante latas has ipsas leges Imperia, ad horum verò*

administrationem suffecisse leges, quas vocant naturales, ultra fidem est. Mores enim populorum diversi diversas quoq; leges exigunt; hæ verò ipsæ sunt, quæ civiles appellantur; atq; adeò jam ante Mosen civilium legum origo fuit.

5. Inter eos tamen legislatores, quorum fama Historicorum scriptis celebratur, primum esse Mosen facilè largior. Factum illud tùm temporis injuriâ, tùm, quòd earum legum, quæ ante ipsius ætatem in usu fuerunt, ea esset conditio, ut cum autoribus suis plerumq; interirent, vel hercle ætatem non ferrent: Primus verò Moses ejusmodi legibus suggerente summo Numine Hebræos astrinxit, quæ & optimæ essent, & longissimo temporis intervallo ad posteros transmitterentur. In eandem sententiam *Excellentissimus Dominus Præses* inter originem legum earundemq; perfectionem distinguit. *Vid. Philosoph. Pract. lib. 2. sect. 2. cap. 5. quest. 1. p. 731.* Non defuerunt ergò etiam ante Mosis tempora hominibus leges civiles, defuerunt verò adeo omnibus partibus absolutæ, & quibus vix quicquam ad summam perfectionem deesset.

6. Fuit ita legum ac præcipue civilium origo, nunc ad celebriores ejus distinctiones. Constat autem hæc lex aut scripto aut sine scripto. Scripta lex, quæ scripto comprehenditur, sive quæ scripto præcipit, quid sit agendum. Non scripta est, quæ viva voce præscribit quid sit agendum, sive quæ literis non est consignata. Scriptis uti familiare fermè omnibus gentibus fuit; non scriptis usi fuere Lacedæmonij & Æthiopes. Romani utramq; rationem amplexi videntur, & tam scriptis quàm non scriptis legibus Reipublicæ suæ commodis consuluisse, secuti partim Exempla Athenarum, partim & Lacedæmoniorum, à quarum Civitatum institutis origo Romani juris fluxisse videtur §. 10. *Instit. de jure Nat. Gent. & Civili.*

7. Sunt

7. Sunt quidem, qui hinc in contrōversiam vocant hanc legis civilis divisionem. Neq; enim esse putant legem hujusmodi, nisi quæ scriptis comprehendatur. Contrarium nobis probatur ex definitione legis civilis: Lex Civilis est jussum à suprema potestate promulgatum. Non verò ullius scriptio in hac definitione fit mentio. Quæ si ad legis essentiam pertineret, sicco pede prætereunda minime esset. Deniq; si sine scriptione nulla lex esse potest, nullæ jam fuerunt leges Lacedæmoniorum, & cultissima Respublica eo munimento caruit, quo sine consistere nulla potest. Nec est, quòd objiciant, fas esse, ut innotescant leges, ne ignorantia peccandi licentiam excuset, atq; adeò literis illas esse mandandas. Fieri enim illud etiam alia ratione potest, quemadmodum exemplum Lacedæmoniorum & testis quotidiana experientia docet.

8. Interim nec illud quidem diffitemur, ex usu esse Reipublicæ, ut literæ custodiant legum præcepta. Fit enim hac ratione, ut peccandi libido non facile occupet subditorum animos; assiduè quippe ob oculos versatur lex, & quæ huic plerumq; additur pæna peccandi licentiam cohibet. Ad posteros præterea ita feliciùs transeunt optimæ constitutiones, nec facilè in usu esse desinunt, ubi custodes literæ earum memoriam omnibus suggerunt. Hinc Romanis more receptum erat, in æs incidere leges, ut abolere eas nulla posset temporis vetustas. *Vid. Liv. l. 3. Paulum Manutium de legibus Romanis p. 336.*

9. Est præterea lex vel *Fundamentalis*, vel non *Fundamentalis*. *Fundamentalis*, quæ inde nomen traxit, quòd sit publicæ salutis quoddam quasi fundamentum, modum imperantibus præscribit. Non *fundamentalis* subditis agenda præscribit. Hæc ad subditos pertinet, illa ad imperantes. Ubi in Imperiis nonnulli in legum hujusmodi
verba

verba jurant, vel alia ratione fidem dant, fore ut ne latum quidem unguem ab ijs discedant. Nullus tamen legum harum usus est in Imperio Monarchico. Ab unius enim nutu pendent ibi omnia, qui reliquis præest. A nullo ergò leges ille accipit. Qui enim leges accipit, illis etiam invitatus tenetur. Non ergò ab ipsius nutu omnia pendent; quod tamen in Monarchia non scriptores solùm omnes, sed res ipsa etiam requirit.

10. Non malè proinde *Bodinus cum in libris de Republica lib. 2. cap. 6. tum in Methodo Historiarum cap. 6. pag. mihi 187.* omninò negat, eum esse imperij nostri Romano Germanici statum, quem Monarchicum Politici vocant; Inductus præcipuè isthoc argumento, quod nemo Imperio præficiatur, nisi legibus, quibus Fundamentalium nomen fecere, se adstrinxerit, fidemq; dederit, fore, ut nihil eorum, quæ priscis legibus ad tuendam Imperij dignitatem introducta animadverterit, sine Electorum consensu immutet. Sunt autem leges Fundamentales Imperij Romani, Aurea Caroli IV. Bulla, Constitutio Pacis Religiosæ & Profanæ, nec pauci præterea recessus. *Clariss. Reinking lib. 2. class. 2. cap. 6. n. 4. Liebenthaet Disp. 7. thes.* Præcipua harum legum capita vide sis apud eundem *Liebenthaet* loco superiori th. 9.

11. Distinguuntur insuper leges in Universales & Particulares. Et universales quidem dicuntur, quæ in universa Republica valent; Particulares, quæ in aliqua saltem Reipublicæ parte. Justas & Injustas. Justæ sunt, quæ cum ratione consentiunt, sive quæ ea ratione nituntur, quæ pietate & prudentiâ illustribus viris probatur. Injustæ, quibus hæc requisita desunt. A ratione verò dissentiunt leges, quæ à naturalibus legibus, vel æquitate, alienæ sunt.

12. Progredimur ad eos, qui legum ferendarum potestate gaudent. Feruntur ergò illæ ab iis, penes quos est
sum-

summum imperium, dantur verò subditis. Omnes quippe homines aliorum respectu vel sunt Imperantes, vel Parentes, vel deniq; Pares. Par verò pari legem ferre non potest. Æqualis namq; eorum potestas nullius imperium, nulliq obsequium admittit; nec parentes quidem Imperantibus. Cui enim leges dantur, is illis etiam invitus obtemperare cogitur. Et ita Imperantes à Parentibus sive subditis cogentur; quod absurdum esse etiam illi intelligunt, qui nondum ære lavantur. Relinquitur ergò, dari eas subditis, ferri verò ab ijs, à quorum arbitrio rei summa pendet.

13. Consequens hinc illud est, in eo Imperio, ubi legum ferendarum absoluta potestas penes unum est, Monarchiam, ubi penes plures, sed pauciores tamen, Aristocratiam, ubi penes populum, vel majorem ejus partem, Democratiam vigere potissimum. Quanquam enim regni alicujus statum non à legum solummodo ferendarum potestate, sed belli etiam indicendi, finiendi, fœdera pangendi, magistratus inferiores creandi &c. jure metiri videntur emunctæ naris Politici, (de quibus requisitis legere est Bodinum accuratè & doctissimè differentem, cum passim in suis de Republica libris, tum *in Methodo Historiarum p. mibi 157.*) Hæc omnia tamen ab absoluta legum ferendarum potestate dependent, & ab eâ divelli nullo modo possunt. A qua sententia nec alienus est ipse Bodinus lib. de Republ. primo cap. X. ubi in hæc verba differit: *Hæc jubenda ac tollenda legis summâ potestate, cætera majestatis capita venire perspicuum est, ut verissimè dici possit, summum Reipublicæ Imperium una re comprehensum, scilicet universis ac singulis civibus leges dare, à civibus accipere nunquam: nam bellum hostibus suo jure indicere, aut pacem cum iisdem inire, tametsi diversum quid habere videntur à legis appellatione, hæc tamen lege, id est summæ majestatis jussu fieri constat.*

B

14. Quem-

14. Quemadmodum tamen magna enitendum est cura, ne in consideratione regni vel Reipublicæ, eos, qui consilijs Rempublicam juvant, statim rerum summa defungi & Majestatis juribus gaudere putemus; Ita etiam probè ab ijs, qui leges ferunt, discernendi sunt, qui earum ferendarum autores sunt, vel qui aliquid deferunt, quod deinceps mandato Principis accipiat legum autoritatem. JurisConsultis enim & Politicis plerumq; hæc provincia commissa est, potestas verò ferendi leges ad eos duntaxat pertinet, ad quos rerum summa. Ferre ergò leges dicitur, qui jubet, ut rata sint & valeant deinceps, quæ antea non valuerunt. Impropiè tamen ferre leges nonnunquam dicuntur, qui legum sunt autores. Quemadmodum de Solone, quod Atheniensibus leges dederit, memoriæ proditur, quæ tamen nullæ fuissent, nisi ratas eas habuisset Atheniensium populus. Majestatis enim jura non fuisse penes Solonem, inde sole meridiano clarius elucescit, quòd legem eam, quâ cautum erat, ut capitali is afficeretur pænâ, qui arma populi Atheniensis contra Megarenses concitare animum induxisset, abrogare non potuit. Vide *Iust. lib. 2.*

15. In Imperio nostro Germanico leges condendi potestas ex communi Politicorum sententia ad Imperatorem, Electores, & status reliquos simul pertinet. Vid. *Lie-thael Exercit. XII. th. 23.* Unde ista in Recessibus Imperij formula: *Mit der Stände ermessen vnd bewilligung & zu Augspurg de anno 1559. §. Damit dann hinfüro im Reich.* Vide præterea in hanc sententiam ordinationem & Constitutionem super vino de Anno 1497. in princ. *Ordinat. Camerae de Anno 1555. in proæmio. Constitutionem von gemeinen Pfenning de Anno 1495. in princ.* Et hinc leges has rectius Imperiales, quàm Imperatorias vocaveris *Reichs Abschiede.* Ab ipso etiã Imperatore hoc nomen
fortiun-

fortiuntur Unser vnd gemeiner Stande Abschiede X X.
de Anno 1564. §. haben sie. In Polonia hanc potestatem
ad proceres regni detulit consuetudo. In Venetorum Re-
publica sub nascentis ejus Imperij primordiis, ad ducis Se-
bastiani Chiani tempora, qui circa Annum mundi M. C.
LXXV. in vivis fuit, Ducis mandatum legis vires assume-
bat. Nihil enim illi ad Monarchicam potestatem deerat,
quemadmodum hoc ipsum contra Contarenum & Pau-
lum Manutium, Janotus sive Gianatus Donatus evincit.
Vide *Bodini Meth. Histor. cap. 6. p. mihi 294. librum de Repu-
blica 2. cap. 1. p. 282.* Demum tamen ad Proceres cum Im-
perio transiit. Quam rationem leges ferendi apud illos
nondum delevit dies. Vid. *Johan. Cotov. Synopsis Reipubl.
Venet. c. 7.*

16. Opera pretium hinc præterea est, exquirere, an
ille, qui rerum summæ præest, legibus, à se aut majoribus la-
tis solutus sit, sive an impune ferat, si ex earum præscripto
non vivat? Et affirmativam sententiam nos *cum Bodino l. 1.
cap. 8. p. 151. Liebenthael Exercit. Politica 8. quest. 1. Class. 1.
cap. 5. §. 56.* ut & omnibus ferè Politices scriptoribus de-
fendere res ipsa cogit. Aut enim suo arbitrio vivit; aut
alterius imperio ad servandas leges illas adigitur. Nemo
verò illi aliquid pro imperio dare potest, qui in Imperio
summus est. Esset enim ita summo etiam superior; quod
absurdum. Nec tamen hoc ad alias leges, quam civiles ex-
tendi fas est. Hinc est, quòd divina ac naturalia præcepta u-
no penè ore omnes eximunt. Horum enim ratione prin-
cipes etiam superiorem habent DEUM, nec ab eorum cul-
tu & observatione ullum hominem vel dignitas vel pote-
stas jure eximet. Neque alia Ulpiani Jcti est sententia, *l.
Princeps ff. De legibus Senatus Consultis & longa consuet.* Ubi
ille Princeps, inquit, legibus solutus est. De omnibus ve-
rò ei

rò ei ibidem sermonem esse nemini facile persuasum esse poterit, qui illud quidem animadverterit, per totum illum titulum legis solummodò civilis fieri mentionem, cuius etiam antea definitionem l. i. ejusd. tituli exhibuit.

17. Nimis quidem hic Principum libidini habenas concedere videntur *Decius & Antonius Butrio, suis in quasdā partes Corporis Canonici Commentarijs, qui referente Bodino lib. 1. cap. 8. p. 153.* illud quidem inficias non eunt, Principem nihil contra divinas leges nihil contra naturæ statueri posse, hanc tamen exceptionem mox subjungunt, nisi ratione probabili ad id faciendum adducatur. Lippis enim ac tonsoribus notum est, nullam probabilem rationem esse, quæ à divinis præceptis & legibus avocare possit hominum animos. Labet hic accersere Viri Clariss. Johannis Bodini verba, qui abominandam horum Politicorum impietatem his verbis damnat lib. 1. cap. 8. p. 160. *Capitalior hercle fraus est hac disciplinâ Principes imbuere, quam prædari: nam prædones inopia fere ad aliena capienda cogit; principem autem sic imbutum præclaram juris ac justitiæ speciem sceleribus suis obtendere necesse est; quod si pessimè est à natura pejus etiam à doctrina institutus, in Tyrannum evadet, & impudenter divina, humana, perfringere non dubitabit.*

18. Et hi quidem, dum omnibus fermè legibus Principem solvere nituntur, modum excedunt. Alij verò nimis angustis terminis potestatem ejus circumscribunt, dum eum juxta cum subditis civilibus legibus ijsq; strictè dictis teneri autumant. Ita enim argumentari animum inducunt: si naturæ legibus, id est rectæ rationi, Principes omnes obligantur, lex autem civilis rationi cōsentanea esse debet, illud quoq; consequi, Principem legibus Civilibus obligari. Error hic inde originem traxisse videtur nobis, quòd discrimen inter leges civiles latè & stri

& strictè sumtas ignorarent. Consentire cum recta ratione dicitur lex Civilis, quæ vel tota vel cuius pars idem est cum lege naturali. Hoc ipsum legi Civili latè sumptæ competit, non item de strictè dicta asserendum est, quemadmodum ex thesi 2. apparet. Sin verò idem hanc loquendi formulam esse velint cum hac, non dissentire à lege naturali; non id quidem de præceptis civilibus strictè dictis negamus, illud verò haud videmus, quomodo animum inducere possint, Principem omnibus ijs præceptis quæ non dissentiunt à lege naturali, obstrictum esse cum illis nullus homo teneatur.

19. Tendimus hinc ad legum Interpretationem. Cùm enim sæpissimè fiat, ut ambigua legum vocabula & grata brevitatis sensum ipsarum tenebris involvant, Interpretere hercle opus est, qui pellat has nebulas. Exemplo esse possunt latæ ante Justinianum Romanæ leges, quarum nonnullæ adeò ambiguitatis tricis involutæ fuere, ut diversis sectis, Proculianis & Pegasianis originem darent; de quibus vid. *Herm. Vultej. in Proleg. de studio juris, præfixis ejus Tractatui de Jurisp. Rom. pag. mibi 19.* ita ut tandem interpretandi necessitatem Imperatori Justiniano afferrent. Ad quem ergò hæc provincia pertineat dispiciamus. Et æquitas ipsa quidem, istiusmodi hominem postulare videtur, qui id quidem, quid lex sibi velit, non ignoret, & prætereà ita comparatus sit, ut nullius amore, nullius odio ductus, id quod sentit, liberè enunciet. Quorum utrumque cùm in eo, qui legum ferendarum potestatem habet, non desideretur, nulla amplius ratione ambigendum videtur, quin ad eum optimo jure pertineat *l. 11. ff. de Leg. & S. C. Bodinus de Republica l. 6. cap. 6. p. 1181. Reinking de Regimine Seculari & Eccles. lib. 2. Classe 2. Cap. XI. §. 5. Liebenthael Exercit. Polit. XII. th. 54. Schönborn lib. 3. Polit. cap. 8.* Cùm e-

nim unus quisq; verborum suorum sit optimus interpres, Principis verò mandatum atq; adeò verba etiam sint leges, non facilè aliùs melius eas interpretabitur.

20. Nihil huic sententiæ derogat, quòd leges sæpißimè ab ipso Principe, qui eas interpretatur, latæ non sint, atq; adeò ejus verba dici nequeant, cùm à majoribus ipsius fortasse originem traxerint, qui vitali aura frui jam pridem desierint. Et hinc ratio illa, propter quam præcipuè æquum esse asseruimus, interpretationem legum pertinere ad Principem, parum firmo talo consistat. Leges enim desinunt esse eorum jussa, qui vita excedunt, cùm ipsi magistratu fungi desinant. Incipiunt verò illius mandata atq; adeo etiam verba esse, qui rerum summæ præficuntur. Nec Principi quidem adimit hanc potestatem *l. 37. ff. de leg. S. C.* ubi consuetudinem esse optimam legum interpretem memoriæ proditur. Admonetur enim illa lege duntaxat Principes, ne in aliam sententiam interpretetur legem, quàm eam, quæ vulgò usum recepta sit. Contrarium enim facere, non est interpretari, sed abrogare legem: quod periculo haud vacare compertum est.

21. Nunc ad eos porrò, quorum consiliis illi, qui legis ferendæ potestatem habent, uti consueverunt. Cùm enim magni momenti res sit, perspicere, quid ex Reipublicæ alicujus usu sit vel detrimento, illi plerumq; penes quos sunt Majestatis jura, Viris literarum studio excultis hanc provinciam dant, ut præcepta nonnulla colligant, quibus, ubi deinceps legum autoritas accesserit, populus obedientiam præstet. Hi candidè rem agant, an minus, plurimum interest. Imò in eo interdum totius Reipublicæ salus vertitur. Hinc ejusmodi homines deligendos censent Politici, quibus id detur negotij, qui pietate & morum integritate emineant *Liebethael Exercit. XII. th. 26. Schonborne*

bornerus Polit. lib. 3. cap. 11. Nec illud quidem frustra. Pius enim est, qui divinis præceptis, quantum per humani generis imbecillitatem licet, obedientiam præstat. Inter divina verò præcepta haud postremum est, ut in proximū simus æqui. Æquitatem verò hanc qui colet, næ ille feret leges haud iniquas; quod inter præcipuas legis virtutibus haud postremo loco reponendum existimamus.

22. Succedit illud, ut ne à legibus, quas ipse tulerit, vita ipsius discedat. Vix enim est, ut animum inducere possint subditi, eum optimas tulisse leges, qui ipse nihil antiquius habet, quam ut ne ex earum præscripto vivat. Nec enim leges ejus ad conservandam Rempublicam pertinere videbuntur, cujus vita ad eam destruendam cōparata est. Parum præterea sibi constantis animi certissimum signum est, si aliquis contra eam legem, cujus antea autor fuerat, admittere animum inducat. Facto enim ipso improbat, quod probandum esse antea populo persuaserat. Hinc plerumq; antiqui eā pænā, quam aliis dixerat, in ipsum animadverterunt. Damnatus est ita non sine dedecore *Licinius Stolo*, primus ex plebe Consul, qui cum lege sancivisset, ne cui plebejo plus centum jugera agri habere, liceret ipse verò deinceps centū & quinquaginta haberet, in judiciū vocatus & primus omniū sua lege punitus est. *Plinius Secundus Novocamensis libro de Viris Illustribus.*

23. Et his quidem meritò accensendam putamus prudentiam. Leges enim non eadem omnibus Rebus publicis, nec omnibus hominibus conveniunt, *Arist. Polit. cap. 1.* Unusquisq; locus suam habet genium; discernere ergò quid aptum sit huic vel illi populo, non cujusvis est ingenij. Ita diversæ leges erant, quibus Athenienses & *Lacedæmonij*, licet vicinae gentes, regebantur, optimæ tamen, & quæ

& quæ utriq; populo convenirent. Factum hoc sine dubio fuit, quòd neuter Legislatorum quicquam desideraret ad solidam prudentiam, & hinc facillimè ambo animadverterent, quid ferrent subditorum mores. Prudentiâ præterea opus est, ne istiusmodi aliquid, quod ad conservandam Reipublicæ salutem symbolum conferre possit, sicco pede prætereatur, sed ut quantum quidem fieri poterit, omnia ea, quæ ad accersendum Reipublicæ commodum, vel avertendum damnum pertinere videbuntur, legibus tum jubeantur, tum prohibeantur. Non verò eæ mentis acie sunt omnes etiam literati homines, quæ sufficere ad consequendum hunc effectum possit. *Albertus Bolognetus Bononiensis in Civitate suo de lege, æquitate, & jure Tractatu cap. 29. n. 14.*

24. Hactenus de iis, ad quos ferendæ & interpretandæ legis potestas & cura spectat. Nunc quare potissimum ferantur, explicare animus est. Videri enim fortasse posset, nullum earum usum esse, cum natura ipsa effecerit, ut sciamus, quid honestum sit, quid cum honestate minus conveniat, & hinc naturæ leges satis sint ad Politicam societatem conservandam. Nec esset quidem, quod malè cum hominibus ageretur, si nunquam vel latum unguem discederent à legibus naturæ & dictamine rectæ rationis. Nunc verò cum hoc minus fiat, postulat civiles leges hominum improbitas. Paucis enim virtutum cultus placet, plures ad voluptates & quæ his junguntur vitia, rapit perditæ naturæ ratio. Cum verò hæc ipsa & contra leges naturales fiant, & ad destruendam Reipublicæ incolumitatem pertineant, prudenti consilio introductæ fuerunt leges civiles, quæ præceptorum naturalium violatores pœnâ coercerent, & præmiis quidem invitando virtutum sectatores, pœnarum atrocitate verò à vitiis avocando humanas mentes Reipublicæ

blicæ consulerent. Ita *Excellentissimus Dominus Praeses lib. 2. sect. 2. cap. 5. p. 730.* Ultrâq; inquit manu largimur à lege naturæ ad virtutē nos invitari. Verùm cum obstant partim voluptates, partim malorū sodalitia, virtus sine legibus vel rarò vel difficulter acquiri potest. Utrumq; egò impedimentū legibus Politicis earumq; terrore amovendum est.

25. Patet hinc simul, leges civiles pro gentium diversitate & ipsas diversas esse oportere. Vitiis enim prohibendis præcipuè inserviunt leges. Fit verò sæpissimè, ut ea, quæ ab una aliqua gente inter vitia recensentur, alteri populo nihil cum vitiis vel turpitudine commune habere videantur. Indè ergo est, ut ea, quibus alibi gravissimam leges dictitant pœnam, alicubi legibus permittantur. Adulterij apud alias plerasq; gentes gravissima, eidem sceleri apud Massagetas nulla est pœna. Apud Persas non tantum legibus permissum, sed honestum etiam fuit cum cognatis rem habere. Apud Carthaginenses proprios natos exponere, eosdemq; horrendo exemplo macltare, ne in vetitis quidem numerabatur. *Albertus Bolognetus cap. IX. §. 10. p. 195.* Quæ tamen omnia meritò damnantur aliarum regionum & urbium Institutis. Hinc sequitur diversum aliquid apud diversas gentes legibus prohiberi, & propterea ipsas etiam esse diversas.

26. Ea tamen Respublica demum optimis legibus instructa, & benè constituta est, ubi omnia vitia vel saltem ea, quæ oculis exposita sunt, jamq; in publicum prodire incipiunt, prohibentur. Virtutes verò omnes, si non expresse, implicitè tamen, sive ita ut per bonam consequentiam facilè indè deduci possint, probantur. Undè Aristoteli obedientia erga has ipsas leges justitia universalis dicitur, quæ omnes quodammodo virtutes suo amplexu foveat. Quantum verò ex Reipublicæ usu sit, optimis legibus vitia

C

è con-

ē confinio ipsius exterminari, manifestum fiet, ubi paululum digressi illud primoribus saltem labijs degustaverimus quantum detrimenti quædam solummodo vitia afferant, reliquis non leviori incommodo Rempublicam affligentibus.

27. Inter vitia primum facilè locum occupat iniustitia. Hæc ergò imprimis sedulò profliganda legibus. Nunquam enim ad frugem emerget Respublica, ubi non succisæ hujus radices. Hinc in prima statim herba necandum hoc malum. Peccat ea aut circa Commutativam aut circa Distributivam justitiæ partem. Circa Commutativam si peccetur, alter quidem defraudabit alterum, alter verò defraudabitur. Urit verò homines præcipue fraus, cui malo nisi leges medelam inveniant, nemo facile in seipsum tam iniquus erit, quin ab hac hominum injustorum societate discedat, & meliori potius Reipublicæ nomen det. Minuetur ergò quotidie civum numerus, minuetur Reipublicæ autoritas. Quo ipso nullum certius Reipublicæ detrimentum esse potest. Sin verò fiat, ut circa Distributivam justitiam modus excedatur, præmia indignis conferentur, hoc est iis, qui vel à virtutum cultu alieni furent, vel nulla ratione Rempublicam adjuverunt, dignioribus interim prætermisissis. Atq; ita nemo bonus de publica salute cogitabit, cum ij solum præmiis afficiantur, qui poena affici meruissent. Nec minus etiam periculi est, si pænarum infligendarum nulla habeatur ratio; impune enim ferent omnia pessimi homines, qui cum bonos lædant, magistratu interim in eorum nequitiam non animadvertente, Rempublicam itidem civibus privabunt.

28. Multum etiam incommodi ex iis vitiis, quibus circa fortitudinem precatur, audaciâ nimirum & timiditate in Rempublicam redundat. Utrumq; vitium maximis peri-

periculis sæpè involvit publicam salutem. Testes sunt quotquot fermè exstant Historici. Undè cum à Gallis in discrimen adducta esset res Romanorum, Manlius edicto cavet, ne quis injussus adversus hostem pugnaret, ne suorū audacia hosti victoriam relinqueret. Timiditas verò omnibus fermè gentibus exosa fuit. Hanc cum plerisq; aliis gentibus infamiã plectebant Græci. Intemperantia quoque, quam proximo post hæc vitia loco recensent Ethici, vel prorsus è medio tollit civem sibi addictum, vel inertia eum & turpi otio corrumpit, atq; adeo Reipublicæ inutilem efficit. Ærario præterea publico ejusmodi homo facultates suas consumendo nocet.

29. Et tantum quidem damni à paucis vitiis in Reipublicam diffluit. Plura etiam incommoda à reliquis vitiis ortum trahunt. Cum verò Principis sit, ea, quæ ad Reipublicæ detrimentum pertinent, in herba, quod dicitur, supprimere; idq; alia ratione nisi per leges fieri nequeat, patet hinc tum illud, leges maxime esse ex usu Reipublicæ, simulq; illud manifestum redditur, quid potissimum legibus materiam ministret, & circa quid eæ maximè versentur, circa propagandum videlicet virtutis studium, & prohibenda vitia. Interdum tamen etiam Reipublicæ usus exigit, ut legibus id caveatur, quod nihil quidem cum virtutibus ac vitiis habet commune, ad Reipublicæ tamen tranquillitatem & augendam publicam imperij dignitatem pertinet. Et hujus quidem generis statuta multa apud diversos populos reperire est, qualia sunt de Tributis, Jurisdictione, Vectigalibus & hujus farinae aliis.

30. Ubi verò vitia legibus civilibus prohibentur, in horum numerum solummodò actus exteriores veniunt. Tacitis enim cogitationibus nulla pæna ponitur. Neq; il-

Iudiciorum. Nullæ enim sunt leges, nisi pœna coer-
ceatur eorum petulantia, qui contra eas admittunt. Ut
verò iudex animadvertat in legis violatorem, illud herclè
in confesso est, constare prius de veritate admissi criminis
oportere. Nulla verò ratione indagari possunt hominum
cogitationes. Impunè ergò contra leges has ipsas aliquis
peccaret; atq; adeò nullus earum usus, nulla autoritas es-
set. Alia verò in divinis legibus ratio est. Nec enim hu-
manæ cogitationes fugiunt divinum Numen. Eæ ergò iis
meritò coercentur, & adeò iuxta etiam pœna excipit impi-
etatem hominis contra hanc legem admittentis.

31. Et hæc est legum materia. Reliquum est ut le-
gum sententia verbis, quantum fieri poterit, paucissimis
includatur, eaq; ad exiguum numerum revocentur. Vide
Bodinum *lib. 6. cap. 6. p. 1183.* Schönborn. *lib. 3. cap. 4. §. 3. &*
cap. 7. Senecam Epist. 95. Siebenthael Exercit. XII. th. 34.
Plerumq; enim vulgus è verborum numero rerum lege-
cautarum multitudinem metitur, facilius quoq; subdito-
rum animis inhærent legum præcepta verbis paucissimis,
quàm longis verborum ambagibus explicata. Corruptæ
etiam Reipublicæ indicium est legum multitudo. Illi e-
nim hominum improbitas coërcetur, quam tùm crevisse
oportet, cùm crescunt leges. Unde Tacitus *lib. 4. Annal.*
corruptissimam vocat Rempublicam, in qua plurimæ le-
ges. Exempla insuper celeberrimarum Rerum publicarum,
sententiam nostram probant. Pauca fuerunt Lycurgi,
Pauca Solonis leges, pauca duodecim tabularum, nec mul-
ta etiam Zaleuci, quas Thuriis dedit: cuius legibus cum
ij, qui exceperunt ejus ætatem, alias per subtilitatem & ni-
miam curam adderent, factum hinc, ut celebres magis
quàm boni redderentur. Lips. in *lib. monit. Polit. cap. 10.*

32. Vide.

32. Videtur quidem legum multitudinem non parum facere ad coercenda vitia. Plura enim ijs prohibentur quam ubi admodum exiguo numero terminantur. Sed nec illud quidem verum esse patiuntur tot Rerum publicarum exempla, ubi quò majorem legum, eò minorem virtutum copiam fuisse experientia testatur. Præterea ubi damnamus multitudinem legum, non illud volumus, ita in eam curam summâ ope enitendum esse, quò paucissimæ sint leges, ut ea quæ necessariò iis includenda fuissent neglectui habeantur, qualia hercule sunt ea, quæ vitiis prohibendis inserviunt; Sed hæc duntaxat mens nostra est, eam oportere esse legumlatoribus curam, ne præceptis necessarijs addantur istiusmodi leges, quæ vel nihil necessitatis, vel parum utilitatis habent. Hujusmodi leges sunt quæ de ijs constituuntur, quæ, ut Pomponius inquit, non ἐπι τὸ πλεῖστον sed ἐν παραλόγῳ fiunt. In harum censum juxta *Platonem* referendæ sunt plurimæ leges, quæ vulgò feruntur de Jurisdictione, Vectigalibus, tributis, re nautica. Quibus ut maximè carere Respublica non possit, ex usu tamen est Reipublicæ esse eas quam paucissimas.

33. Illud quoq; plerumq; legum multitudinem comitatur, ut secum trahat inauspicatissima litium semina. Exemplo esse potest Gallia, quam omnes Europæ populos litium abundantia jam pridem superasse cum res ipsa loquitur tum ipsi etiam Galli testantur. Vide inter eos *Bod. pag. 1183*. Incrementum verò litium fuit à legum multitudine, quam primus quidem Carolus septimus, de hinc etiam reliqui Reges invexerunt. *Bod. dicto loco*. Plura enim sunt, quæ in dubium vocari possint legibus mole & multitudine suâ laborantibus, quam iisdem & paucis existentibus, & nervosa brevitate conscriptis. Lubet hic ascribere ejusdem *Bodini* verba *lib. 6. cap. 6. de Republ. p. 1184. Quæ legum*

legum multitudinem in vixere, cum litibus modum imponere, se posse arbitrarentur, Hercule in Hydra capitibus amputandis imitati videntur, nam una lite resecta, septem renatas videmus, ex illa verborum ac rationum sine ratione farragine, qua legibus suadendis admiscetur. Et paulò superius: Nullum caput esse legis, nullum verbum, nullam syllabam, nullam literam, ex qua argumenta, aut vera, aut verò similia ad litium propagationem exprimi non possint. Haftenus ille.

34. Et hæc habere debent bonæ leges, antequam in publicum prodeant, tum promulgatione opus est. Hæc enim ubi non præcessit, statuta hujusmodi legum vigorem obtinere nequeunt. Promulgari verò dicitur lex, ubi ea in publico ponitur, & omnium oculis submittitur. Promulgatione verò facta in Monarchia quidem vel Aristocratia, ad obedientiam confestim astringuntur subditi, nisi fortasse certo demum tempore à promulgationis die auctoritatem legi accedere velit magistratus. Quod in nonnullis imperijs usu frequens esse solet, ut ne à violatæ legis crimine liberet aliquos ignorantia. Nec abs re quidem hoc esse videtur, si multitudo subditorum vel aliqua difficultas obstet, quò minus ad omnes exiguo temporis intervallo legis latæ fama pervenire possit.

35. In Democratia promulgationem fieri receptum est, antequam leges ferantur. Leges verò priusquam latæ sint, neminem obligant. Non ergò eo existente Reipublicæ statu à promulgationis tempore existimandum est, eas valere, sed tum demum robur assumunt, ubi ad populum rogantur, & communi calculo probantur. Ea verò potissimum causa esse videtur, quare Reipublicæ statu ad Democratiam inclinante, promulgari primùm, dehinc ferri leges necesse sit, quòd ad populum ibi legis condendæ potestas pertineat. Is verò quàm de lege decernat, prius
eam

eam cognoscere debet; quod fieri duntaxat potest promul-
gationis beneficio. Inde spatium promulgationis apud
Romanos erat trinundinum, hoc est per tres nundinas.
Cum enim nundinarum causa ex agris in urbem cives con-
venirent, per trinundinum leges, ut à rustica plebe ter legi
cognosciq; possent patere voluerunt. *Paul. Manut. Anti-
quit. Romanarum libro de legibus p. 316.* qui in eandem nobi-
scū sentētiā de promulgatione illa, quæ apud Romanos
ante latas leges in usu erat ita: *Id autem eō fiebat, ut inspice-
ret, qui vellet, inspectam legem consideraret: non solum ut in-
tercedi posset antequam ferretur, verum etiam ut aliquando an-
te statuere cuivis liceret, utrum cum ferretur antiquanda suf-
fragiis, an accipienda lex esset. Adde etiam illud, ut quis mone-
re legislatorem posset vel de corrigenda vel de non ferenda
lege.*

36. Quemadmodum tamen,

Non minor est virtus quam querere parta tueri;

Sic etiam danda est Principi opera, ut non ferat modò &
promulget optimas leges, sed earum etiam conservanda-
rum rationem ineat. Legum enim autoritas in conser-
vandis potiùs illis, quàm in condendis & constituendis cō-
sistit, ut verè *Phædon ille ad Thebanos.* *Antonius de Guevara*
Horol. prim. p. 379. Fiet verò illud, si legislator non solum
exponat, quid lege cautum velit, sed additis præterea pœ-
nis in ipsarum violatores animadvertat. Sola enim pœnæ
formido à legum contemptu malos homines avocat. Et
nulla violandæ legis major est occasio, quàm si eam is, qui
tulit, sua lenitate perrumpat. *Bodin. de Republ. lib. 5. cap. 12.*
p. 826. Et hinc esse puto illud *Modestini Jcti. Legis præ-
cipua virtus est, Imperare, vetare & punire.*

37. An

37. An verò aliquis contra leges admiserit, interdū ipse, qui leges condidit, earundemq; ferendarū potestatem habet, cognoscit, idq; si res majoris sit momenti, & non facile inferioris judicis sententiā dirimi possit; interdum dati ab eo iudices. Qui in illud quidem præcipuè mentem versant, num ita peccarit reus, ut id, quod lege prohibitum est, admittere non erubuerit, circumstantiis plane iisdem, quæ ibidem exprimuntur. Et ita quidem adjecta poena legis violatorem expectat. Sin verò circumstantiæ diversum aliquid fortè suaserint, ad vicinam legibus æquitatem divertere tutius magisq; consultum est.

38. In iudicis tamen arbitrio non est, (modo ne idem sit summus magistratus) ut contra legum præcepta aliquid decernat, licet ipse à justitiæ norma alienam putet legem. *Vid. Excellent. Dn. Præsidentem lib. 2. sect. 2. cap. 5. p. 733.* Et hujus quidem ratio in promptu esse videtur. Melius enim plures, eosq; doctrina insignes, (quales esse debent quorum consiliis in legibus ferendis utuntur Principes) quàm unum aliquem, quantumvis ingenio & doctrinā clarum, quid justum injustumve sit animadvertere posse, haud immeritò visum fuit. Contra qui admisset, etiam si æquitatis speciem objecisset, infamiā plectebatur. *Vide Bod. p. 243.* Præterea, hoc si iudicibus inferioribus permis- sum esset, leges nullius essent ponderis, contra quas agere & iudicare permis- sum foret.

39. Et ita hætenus fuit legum autoritas, quæ tunc expirat, ubi vel obsolescunt, hoc est contrariis populi moribus tolluntur. *Liebenthael Exercit. XII. th. 35.* Quod factum fuit plerisq; XII. tabularum legibus, vel abrogantur, hoc est, latis aliis legibus tolluntur. *Videatur Lie- benthael d. l. Schönbornerus lib. 3. Polit. Cap. IX.* Ita enim desinunt esse leges, & usu observari. Interdum tamen to-
ta lex

ta lex non tollitur, sed pars ejus auctoritatem solummodo amittit, quod derogari interdum primæ aliquid adjicitur, quod subrogari, nonnunquam ex prima aliquid mutatur, quod abrogari vocant. *Vide Ulpiani frag. ex recensione J. Pacij tit. 1. §. 2. & Liebenthael loco superiore.* Jus abrogandi leges penes eos est, penes quos ferendi. Absoluta enim ferendarum legum potestate qui gaudet, hujusmodi etiam leges in publicum producere potest, quæ à prioribus prorsus dissentiant. Cùm verò obedire utrisq; cum summa impossibilitate sit conjunctum; sequitur indè abrogari hac ratione priores, & potestatem hanc penes eum reside-
re, qui posteriores tulit.

40. Illud hic apud Politicæ rei scriptores dubitatione non caret, an omninò abrogandæ sint leges, an verò minus? Sunt qui affirmativæ calculum adjiciant. Nec desunt qui negativæ patrocinium suscipiant. *Cleon. ille apud Thucydidem*: Melius habere eam civitatem asseruit, quæ constanter malis legibus quàm quæ bonis uteretur, sed ita, ut earum vicem exciperent subindè novæ. Cùm enim legem justam esse oporteat, injustum herclè videtur, eam tollere. Discrimine præterea non vacat hæc res, & sæpè hanc mutationem seditionibus ortum dedisse satis manifestum est. Pertinere huc videtur Lycurgi factum, qui cùm Delphos profectus esset, & jure jurando obligasset civitatem, fore ut leges ejus nulla parte mutarent, antequam reverteretur, perpetuum exilium egit. *Justinus lib. tertio.* Atq; ita legibus suis æternitatem dedit, cùm videret quanta malorum seges ab earum mutatione pronasceretur. Solon quoq; Atheniensis haud dissimili consilio Atheniensem populum jurejurando adegit, ut leges à se latas stabiles esse paterentur annos centum. *Plutarch. in Solone, Justinus lib. secundo.* Existimabat quippe haud facilè tunc mutatu-

D

ROS

ros Athenienses leges, quibus affuevissent, cum id cognitum haberent, quam firmo talo eorum Respublica innixa fuisset, ubi harum legum curam habuisset. Vid. arg. nonnulla alia *apud Reinking. lib. 2. Class. 2. cap. 5. n. 14. 15. 16. 17. 18. 19.*

41. Cum autem fieri non possit, ut eadem leges Reipublicæ diversis temporibus conveniant, & salus civitatis scopus ille fit, ad quem collimare leges æquum est, abrogandæ eæ nonnunquam sunt. Quemadmodum enim alia nascentis Reipublicæ, alia jam optimæ constitutæ, alia in ruinam vergentis facies est, ita etiam alias postulant leges. Crescentis Reipublicæ mitiores, quò plures alliciantur; Constitutæ verò & robur suum jam assumentis severiores esse oportet. Non negligendum hoc rebantur Romani. Eorum autor Romulus, sub initium imperij, lucum, qui in proximo urbis erat, Asylum faciebat, & improbis hominibus perpetrati criminis veniam dabat. *Vide Florum rerum Rom. cap. 1.* Deinceps Numa Pompilius sceleribus impunitatis spem adimebat, & eò ferocem populum redigebat, ut quod vi & injuria occupaverat imperium, religione atq; justitia gubernaret. Successere deinde severæ 12. Tabularum leges, & hâc ratione omnia ferè vitia tum temporis sublata fuere.

42. Nullius ponderis est, quod contra in medium profertur, justam esse oportere legem, injustum ergò esse eam abrogari. Fieri enim potuit, ut Lex eo tempore, quo lata est, justissima esset, de hinc ab iniquitate non sit immunis. *Reinking lib. 11. Classe 11. cap. 5. n. 16.* Nec in eo quidem aliquid periculi est, quod rarò feliciter cedat ejusmodi mutatio, sed plerumq; seditionibus materiam ministret. Modò enim ita comparatæ sunt veteres leges, ut Reipublicæ commodum impeditum eant, novæ verò ut è civitatis salute sint, nihil quidem hujusmodi metuendum est. Nisi for-

fortasse summæ rerum præfecti impetu rem agant. Quem-
admodum Agis ille Lacedæmoniorum Rex, qui cum rece-
ptam sua ætate consuetudinem, quæ legis vim jam pridem
assumisse videbatur, abolere, & veterem Lycurgi discipli-
nam restituere vellet, cùm primum quidem omnes civi-
vium tabulas & cautiones uno incendio comburi juberet,
& deinceps etiam modum tenere nesciret, non solum fru-
strà fuit, sed vitam etiam amisit. Improbi enim cives il-
lum in carcere suffocari jusserunt. *Plut. in Age.*

43. Non tamen facilè nisi urgente extrema necessi-
tate prisca leges abrogandæ sunt. Assuevit enim iis pare-
re populus, qui antequam non ita pridem latis obedi-
entiam præstare discat, pœnis adigendus est. Veneranda
insuper apud omnes est antiquitatis memoria, & plus pru-
dentia, plus integritatis, antiqui legislatores, plus utilitatis
latæ ab ijs leges habere videntur. Hinc Locrenses eum, qui
novæ legis ferendæ autor esset, collo in funem immisso ex-
ponere jubebant, quod è reipublicæ salute esse putaret, si
non fuisset lex ad populi palatum, temeritatis pœnam la-
queo luebat. *Vide Liebenthael Exercit. XII. Quæst. 2.*
Schönborn. lib. III. cap. 9. Satius ergò est pati primum sensim
exolescere leges, dein easdem secutâ abrogatione tollere. I-
ta Romanos cum legibus duodecim tabularum egisse con-
stat. Cùm enim diuturna jam oblivione sepultæ essent
plurimæ earum leges, Æbutia rogatione leges 12. tabularum
inufitatæ, quæ sua vetustate jam contabuerant, abrogatæ
sunt. *Bod. lib. 4. de Republ. cap. 3. p. 667. Agellius lib. XVI. cap.*
X. Paulus Manutius libro de Legibus Romanorum p. 202.

44. In earum verò legum, quæ abrogantur, nume-
rum venire non possunt, vel quæ à Deo originem ducunt,
vel quæ Fundamentales sive Imperij leges vocantur, vel
quæ naturali ratione nituntur. Sed ex duntaxat, quæ so-

D 2 lum-

lummodò civitatis alicujus statum concernunt. Divinis enim & Naturæ legibus subjecti etiam sunt, qui primas in gubernanda Republica tenent. Eam verò legem, cui subjectus aliquis est, idem abrogare nequit. Fundamentalibus verò sive Imperij legibus Reipublicæ salus innititur; fulcra ergò hæc convellere, quid aliud est nisi turbare publicam salutem. Mutari ergò non debent, nec possunt salva fide & illæsâ Jurisjurandi religione, qua sanctius Viris Principibus nihil esse debet.

45. Pergimus hinc ad æquitatem. Quemadmodum ergò ijsdem circumstantiis, in lege expressis, manentibus, legis scriptæ normam sequimur; sic æquitatis præcipue cura esse debet magistratui, ubi circumstantiæ diversum suadent. Neq; enim etiam in Prudentissimum Legislatorem ea ingenij vis cadere potest, ut ejusmodi leges ferat, quæ ob universalitatem non alicubi deficient. Hinc æquitatem postulat ipsa justitia. Est verò hæc diversa pro circumstantiarum varietate. Vel enim Personæ contra leges admittentis dignitas, & in Rempublicam merita, vel tempus, vel alia etiam ejus rationem habendam esse monent. Si enim contra eandem legem maximæ dignitatis & plebeiaæ sortis homo admitterent, eademq; utriq; perpetuò decreta esset pœna, plus certè ignominia & inde plus doloris ad illum, quàm ad plebeium perveniret. Quo nihil fermè iniquius esse potest. Ne verò iniquitas locum in lege habere possit, æquitatem adhiberi, & ea ratione sensus non verborum legis rationem haberi placuit.

46. Temporis insuper & causæ habenda est ratio, propter quam lata est lex. Ea enim ubi cessat, æquitati potiores dandæ sunt partes. Fieri enim potest, ut civitate obsidione cincta lex sit proditionis metu, ne quis vallum cõscendat nisi sorte ductus ad custodiam ejus loci; secus qui fecerit, capitali pœna plectatur. Dehinc ubi remiserit bel-
li tem-

li tempestas, aliquis admissi contra legem criminis reus agatur, non subito capitis pœnâ in ipsum animadvertendum esse videtur. Neq; enim pacatis undiq; rebus aliquid à proditione metuendum fuit periculi. Nec legis alia est sententia. Sed vel incuriâ legislatoris, vel quod putaret factis manifestum esse, eò non pertinere legis verba, omissa fuit hæc legis ipsius explicatio.

47. Plurimæ etiam aliæ occurrunt circumstantiæ, quibus accedentibus legis ipsius verba observare velle, esset contra earum mentem agere. Ut si alicubi lege cautum esset, ne testamentum jure subsisteret, nisi septem testium auctoritate & sigillis munitum; contingat autem tres saltem vel quatuor adhibitos esse; idque tempore pestis, urgente gravissimo necessitatis telo: Legis verbis hic insistere, & superstitiosa religione ab ijs discedere nolle, maxima cum iniquitate esset conjunctum. Nec enim ipse legislator si adesset, aliud assereret, quam legem in eam sententiam nullo modo esse trahendam. Ita cautum est omnium ferè gentium legibus, depositum ut reddatur. Sin verò usu veniat, ut furiosus vel ebrius depositum apud alium gladium nixus auctoritate hujus legis repetat, nemo hercle, qui sani sit cerebri, affirmare audebit, eò etiam pertinere legis hujus verba, cum fieri facillimè posset, ut eò abuteretur ad suam vel aliorum perniciem.

48. Æquitatis verò cura ad omnes pertinet, qui jus dicunt, sive sint majores, sive inferiores magistratus. Nec est, quod aliquis objiciat, inferiores magistratus infamia plecti, si à lege discedant. Discedere verò à lege, qui normam legis & verba non sequuntur. Quod faciunt illi, qui æquitatis rationem habent. Non enim à lege discedunt, qui verba ipsius relinquunt, sed qui contra legis mentem pronunciant, Hinc infamiæ pœna illis decreta est, qui cum

sententiam ipsarum legum perspectam haberent, nihilominus tamen ab ea discesserint. Qui verò æquitatem sectantur, legum sententiam non infringunt, sed potius confirmant. Illud solummodò agunt, ut quod lege prætermisum vel non satis aperte cautum est, addant. Nec ita tamen interpretatio legis ad ipsos pertinet, quæ ijs adempta est thes. 19. Ubi enim adeò ambigua sunt legis verba, ut in plures sensus non sine ratione trahi possint, Principis interpretationem lex desiderat. Æquitas verò tum demum locum habet, si ita comparata sit, ut de ejus sententia facilè homini non prorsus hebeti constare possit.

49. Restat consuetudo, quam inter leges non scriptas plurimi referunt. Nos eam plerumq; legem præcedere asserimus, idem cum lege esse negamus. Probationem hujus nostræ assertionis ex ipsa Definitione petimus. Lex est jussum supremi Magistratus. Consuetudo verò jussum non est. Nullibi enim requiritur, ut consuetudo jubeatur à Magistratu; satis est si ipso non dissentiente introducta esse probetur. Ergò nec legis nomen meretur. Quin potius ubi jubetur illud, quod antea consuetudine fuit receptum, desinit esse consuetudo, & legis nomen assumit.

50. Hac ipsa tamen tolli lex potest. Quanquam enim populi mores sua jam vetustate nitentes consuetudinis nomen ferant, & ita abrogandæ legis potestas, quæ in Monarchia quidem Principi, in Aristocratia Proceribus debetur, transferri ad populum videatur: nihil tamen hinc decedit Majestati ejus, qui summæ rerum præest. Ipso enim non dissentiente, non contradicente, sed consensu suo accedente, cõsuetudo vires obtinet. Et hac ratione nec ipso invito quidè leges ita autoritatẽ amittunt, sed probante etiã. Neq; enim ex Majestate semper Imperantis est, subito impetu leges tollere, quas perspexerit non esse ex Reipublicæ utilitate.

tate. Minuit enim hoc ipsum apud vulgum prudentiæ famam, & magni etiam viri ita sæpissime autoritatis jacturam fecerunt. Hinc ergò occultè gerenda hæc res, & consuetudine hujusmodi antiquandæ leges.

§ 1. Danda tamen sedulò opera, ne facilè novæ consuetudines inferantur in eam Rempublicam, quæ optimis legibus diutissimè salva exstitit. Tunc enim plerumq; nocent, & ad evertendam ipsarum legum autoritatem comparatæ sunt. Unde apud Persas capitale fuit, invehere peregrinas consuetudines. *Antonius de Guevara Horol. Princip. lib. iii. cap. ii. p. 448. Et Plinius quadam ad Scaurum Epistola.* Et tantum quidem etiam de Consuetudine. Essent quidem plurima adhuc vel obiter saltem tangenda, sed pedem hic figimus; neq; enim nostri nunc instituti est fusiùs hæc evolvere, & Disputatiunculæ modum excedere. TANTUM!

Ad Politissimum

Dn, RESPOND. harum non malè scriptarum thesium autorem.

ET facies, Studiumq; tuum, moresq; modesti
Non paucos possunt conciliare tibi.
Hoc ubi pergis iter Jovæq; favore superstes,
Expectet magnum patriachara virum.

PRÆSES.

Ad Juvenem Præstantissimum

Dn. Ericum Mauriti J. U. Studiosum solertissimum, Inquilinum & commensalem suum publicè de Legibus disputantem.

Prostat in emporio Sapiencia plurima nostro,
Exponit merces docta Minerva suas.
Eusebie præcepta Dei panditq; docetq;
Gaudeat ut purà mente fideq; coli.

Astræ

Astraea immensi perplexa volumina Juris
Explicat, & justâ corrigit arte forum.
Morborum causas Meditrina ostendit & usum,
Herbarum, sanans quæve sit herba nocens.
Philosophis rerum varias exponere causas
Et quæcunq; latent abdita, cura vigil,
Quatuor ut primum genitalia corpora gignant,
Terrarum quicquid maximus orbis habet;
Utq; sui radios Deus in re sparserit omni,
Quam natura suo contegit alma sinu.
Hoc in mercatu lingua facundia, Virtus,
Doctæ mentis opes, Fama paranda venit,
Ne simus moles & pondus inutile terra,
Quæis tanquam indignis laurea nulla datur.
Ergo quorum thyrso percussit pectora laudis
Spes acri, ponant tempus in arte suum,
Solerti dextrâ versantes texta librorum
Undiq; quos prodit doctæ caterva Sophum.
Id dum Mauriti facis, & commercia grata
Jungis cum Musis, grator amande tibi.
Perge ita, nam facilis tibi nil natura negavit;
Sed tribuit largas more parentis opes.
Fervidus est animi vigor, & quæ linquit inausum
Divitis ingenij vis operosa nihil.
Immo Creatorem propius rerumq; parentem
Cernere, non dubij pectoris ardor adest.
Exopto quas artis opes tibi sancta dederunt
Numina, quas merces colligis atq; paras,
In patriæ decus inq; tui laudem undiq; cedant,
Ut sis mercator sedulus atq; bonus.
Boni ominis & testandæ benevolentia ergo scribebat
Johannes Daberlandt / Brunovicensis
Sch. Witteberg. R.

05 A 2286

ULB Halle
003 783 499

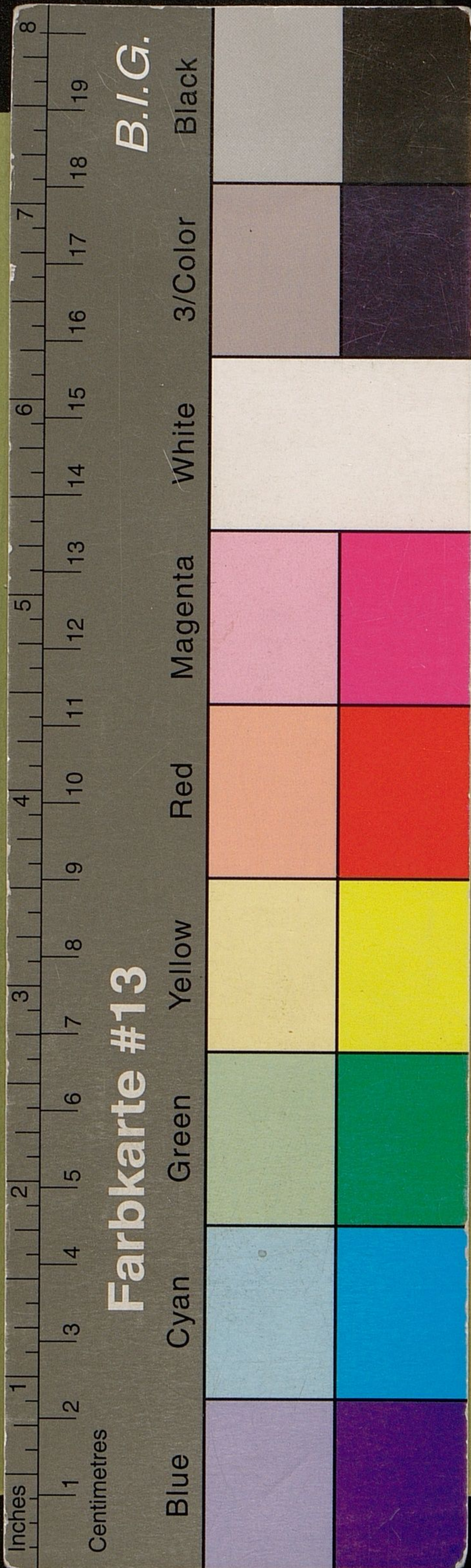
3

V. 17 Ad.

IN NOMINE JESU
DISPUTATIO POLITICA
DE
LEGE,

Quam
Sub PRÆSIDIO
VIRI

Plur. Reverendi, Excellentissimi, ut & Clarissimi,

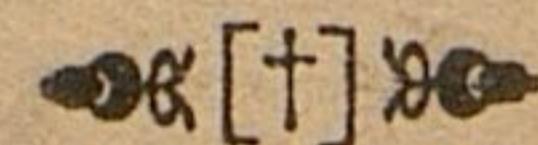
DN. MICHAELIS WENDE-
LERI, SS. Theol. Licent. & Philosophiæ Practicæ
Professoris Publici celeberrimi, Præceptoris ac Patroni o-
mni observantiæ cultu ætatem colendi,

publico examini submittet

ERICUS MAURITII,
Itzehoâ Holfatus
A. & R.

ad d. XXX. Martij horis matut.

In Auditorio majori.

WITTEBERGÆ,
TTPIS JOHANNIS HAKEN, M DC L.